

**Prof. Dr. Kemal Yavuz, Gülşehrî'nin Mantıku't-tayr'ı (Gülşen-nâme) -
Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-, Kırşehir Valiliği Yayınları,
Ankara 2007, 2 c., LVII+659 s.**

Esra EGÜZ

Mantıku't-tayr, ünlü Fars şairi Feridüddin-i Attâr'ın aynı adlı eserinin Gülşehrî tarafından yapılmış telifî tercümesidir. Gülşehrî'nin 1317 yılında mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı eserde, sembolik bir anlatımla tasavvufî konular ele alınmıştır. Hüthüt ve diğer kuşların simurga ulaşmak için çıktıkları yolculuğu konu alan eserde, kuşların hüthüte sordukları sorular ve hüthütün verdiği cevaplarda tahkik, taklit, adalet, gıybet, nefis, fütüvvet, tarikat âdâbı, cömertlik, öfke, peygamberler ve velilerin makamları, şeriat, tarikat ve hakikat gibi tasavvufî konular hakkında geniş bilgiler verilmiştir.

Her ne kadar eser Attar'dan tercüme olsa da, Gülşehrî birebir çeviri yerine serbest çeviri yolunu seçmiş, esere Attar'da olmayan bazı konuları ve hikâyeleri dahil etmiştir. Şair, bunu şu şekilde ifade eder: “Buña bâb eylemişem bunda ki hiç / Kılmadı ‘Attâr ol fende basîc” (4414.beyit) Ayrıca sadece kuş benzetmesinin Attar'a ait olduğunu, eserin geri kalanını kendisinin yazdığını belirtir: “Kuş misâli bunda ‘Attâr’uñ-durur / Kalanını eyleyen yârûñ-durur” (4429. beyit).

Eserin diğer bölümlerinde de Gülşehrî'nin yer yer kendini Attar'la kıyasladığını, hatta “Attar ne kadar Anadolu'ya gelirse gelsin, yine şekeri benim dükkânımdan alacaktır” diyerek kendini en az onun kadar büyük bir şair telakki ettiğini görüyoruz: “Degme kez ‘Attâr kim Rûm'a gele / Şekkeri benüm dükkânımdan ala” (775. beyit) “Degme dürr-içün güherden eyleyem / Mantıku't-tayr'ı şekerden eyleyem” (776. beyit).

Bununla beraber Attar, Gülşehrî'nin gözündeki altı büyük şairden biridir. Gülşehrî Mantıku't-tayr'da altı eren olarak isimlendirdiği Senâyî, Attar, Mevlâna, Sadî, Nizâmî ve Sultan Veled ile nasıl tanıştığını da anlatır. Bu şairleri manevi bir âlemde bir çeşme başında otururken gören Gülşehrî, selam vererek yanlarına doğru gider. Sadî ona kim olduğunu sorar, Gülşehrî'nin şeyh olduğunu öğrendikten sonra da, “Niçe şeyhlik gussasın yiye canuñ / Başuña yıkılsun ol zavıyeñ sentüñ // Şarda şeyh-iseñ yene dur şehre git / Var girü

şarlularuñâ şeyhlik it // Bir şar uluları diyeler size / Dâyire serverleri dirler bize // İster-iseñ kim cihânı dutasın / Şehr ulularından oynı utasın // Sañâ bir dîvân gerek iy nâmdâr / Kim kala senden cihânda yâdigâr” (2593.-2597. beyitler) diyerek dünyada eser bırakmamış insanın varlığıyla yokluğunun bir olduğunu ifade ederek onu eser yazmaya teşvik eder. Bunun üzerine üzgün bir şekilde onların yanından ayrılan Gülşehrî, yolda bir veli ile karşılaşır ve durumunu ona anlatır. Veli ona Gülşehrî mahlasını almasını ve Felek-nâme adlı bir kitap yazarak onların yedincisi olmasını salık verir. Böylelikle edebiyatımızda ilk mahlas kullanan şair unvanını da kazanan Gülşehrî, Senâyi’nin İlâhî-nâme’de, Mevlânâ’nın Mesnevî’de, Nizâmî’nin Mahzenü’l-Esrâr’da, Attâr’ın Mantıku’t-tayr’da, Sadfî’nin Gülistân-nâme’de ve Sultan Veled’in mesnevisinde sanatını gösterdiğini belirterek kendisinin de Felek-nâme’yi yazarak bu altı şahsın yedincisi olduğunu söyler.

Felek-nâme’de yer alan hikâyelerin bir kısmı Mantıku’t-tayr’da da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Papağan ve Karga Hikâyesi, Mum ve Pervane Hikâyesi, Tavuk ve Kaz Yavrularının Hikâyesi, Göz Doktoru ile Kör Adamın Hikâyesi.

Ayrıca Mantıku’t-tayr’da Mevlana’nın Mesnevî’sinde yer alan hikâyelere de tesadüf edilir. “Görmedik bir kişi ki ölüp yitmedi / Ol Celâluddîn cihândan gitmedi”(2535. beyit) beytiyle Mevlana’ya hayranlığını dile getiren Gülşehrî, Hocanın Papağanının Hikâyesi, Dil Bilgini ile Gemicinin Hikâyesi, Uyurken Ağzına Yılan Akan Adam ile Onu Görüp Uyandıran Atının Hikâyesi, Aslan ile Tavşan Hikâyesi, Tavuk ile Kaz Yavrularının Hikâyesi gibi Mesnevî’de yer alan hikâyelere de eserinde yer vermiştir. Prof. Dr. Kemal Yavuz’un da belirttiği gibi, Gülşehrî bu bakımdan Türk edebiyatında Mesnevî’den tercüme yapan ilk şair olduğu gibi, şerh de yapmıştır. Yalnız o, Mevlana’dan farklı olarak, tasvirlerle ve edebi sanatlarla daha fazla yer ayırmıştır.

Yukarıda saydıklarımızın dışında, eserde yer alan belli başlı hikâyeler şunlardır: Erkek ve Kadın Hikâyesi, Şeyh Abdurrezzak’ın Hikâyesi, Hasta Padişah ile Günahsız Çocuğun Hikâyesi, Rüstem ile Pehlivanın Hikâyesi, Hızır ve Hızır’la Arkadaşlığı Kabul Etmeyen Velinin Hikâyesi, Papağan ile Karganın Hikâyesi, Sahibini Yiyen Kurdu Hikâyesi, Tilkinin Diğer Hayvanlara Ferman Okumasının Hikâyesi, Doğuştan Kör Birinin Hikâyesi, Halife ile Vezirlerinin Hikâyesi, Bişr Hikâyesi, Meczup ile Mücevher Satan Tellalın Hikâyesi, Zaviyedeki Terazî Sahibi Şeyhin Hikâyesi, Ayas ile Sultan Mahmut’un Hikâyesi, Hindistan’da Yaşayan Kaknüsün Hikâyesi, Âriflerin Sultanı Bistamlı

Bâyezid'in Hikâyesi, Yol Hakkında Soru Soran Hocanın Hikâyesi, Mum ve Pervanelerin Hikâyesi.

Gülşehrî'nin bu ünlü eseri, Prof. Dr. Kemal Yavuz'un hazırladığı günümüz Türkçesine çevirisi ile beraber Kırşehir Valiliği tarafından yayımlandı. Eser, iki ciltten oluşuyor. Toplam 42 sayfayı bulan ön söz, giriş ve bibliyografyadan sonra, metin ve metnin günümüz Türkçesine aktarımı yer alıyor.

Ön sözde, Mantıku't-tayr üzerine yapılan çalışmaların, 1952'de Müjgan Cunbur tarafından hazırlanmış doktora tezi ve 1957'de TDK tarafından yapılan tıpkıbasım ile sınırlı kaldığını belirten yazar, kendisinin altı nüsha üzerinde çalıştığını, okuyucuya metni ve günümüz Türkçesine çevirisini bir arada sunduğunu belirtiyor, ayrıca transkripsiyonlu ve edisyon kritikli metin ile tanıklı indeksi de içeren bir bilimsel çalışma daha yapacağını sözlerine ekliyor.

Giriş kısmında Gülşehrî, hayatı ve eserleri yönünden inceleniyor. Gülşehrî'nin hayatını, eserlerinden yola çıkarak aydınlatmaya çalışan Prof. Dr. Kemal Yavuz, Fuad Köprülü ve Kilisli Rifat Bilge'nin görüşlerinin aksine, Raif Yelkenci'nin fikrine katılarak Gülşehrî'nin asıl adının Ahmet değil Süleyman olduğu ihtimali üzerinde duruyor ve bunu Gülşehrî'ye ait beyitlerle ortaya koyuyor.

Giriş kısmının ikinci bölümü ise, Gülşehrî'nin eserlerine ayrılıyor. Bu bölümde, Felek-nâme, Mantıku't-tayr (Gülşen-nâme), Aruz-ı Gülşehrî, Kudûrî Tercümesi, Şiirler, Kerâmât-ı Ahî Evran adlı eserler hakkında okuyucuya kısaca bilgi veriliyor.

Bu bölümden sonra bibliyografya, ardından metin ve metnin günümüz Türkçesine aktarımına yer veren araştırmacı, metin ve metnin günümüz Türkçesine çevirisini, karşılıklı sayfalarda vererek okuyucuya büyük kolaylık sağlamış oluyor.

Eserin ön sözünde de belirtildiği gibi, XIV. yüzyıldan sonra Anadolu'da geliştirecek olan Türk edebiyatına iki eser öncülük etmiştir: Garib-nâme ve Mantıku't-tayr. Prof. Dr. Kemal Yavuz, Garib-nâme'den sonra, Mantıku't-tayr'ı da yayımlayarak Türk kültür ve edebiyatına önemli bir katkıda bulunmuştur.